

RESPECTAREA DREPTURILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI ÎN TIMPUL ȘI DUPĂ RĂZBOIUL RUSO-GEORGIAN

THE RESPECT FOR FUNDAMENTAL HUMAN RIGHTS DURING AND AFTER THE RUSSIAN-GEORGIAN WAR

Mr.drd. Mădălina PREDA (DAVIDOIU)*

Valoarea normativă și cea practică a protejării civililor în timpul conflictelor armate, a respectării exercițiului drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, chiar și în conflicte armate cu caracter internațional, sunt de necontestat. Schimbarea formelor și a mijloacelor utilizate în luptele armate duce la încălcări ale prevederilor dreptului internațional umanitar. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului a efectuat, în cazul Georgia contra Rusia, o conexiune între drepturile fundamentale, incluse în Convenția europeană a drepturilor omului și cetățeanului, și drepturile protejate prin legile conflictelor armate, decizie de importanță deosebită în actualul context de securitate din sud-estul Europei.

The normative and practical value of protecting civilians during armed conflicts and respecting the exercise of human rights and fundamental freedoms even in international armed conflicts is an undeniable one. Changing the forms and means used in armed struggles leads to violations of the provisions of international humanitarian law. The case-law of the European Court of Human Rights in the case of Georgia v. Russia has made a connection between the fundamental rights included in the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and the rights protected by the laws of armed conflicts, a decision of particular importance in the current security context in South-Eastern Europe.

Cuvinte-cheie: conflict armat; drept umanitar; CEDO; drepturi; civili.

Keywords: armed conflict; humanitarian law; ECHR; rights; civilians.

Evoluțiile în domeniul tehnologiei armelor și armamentelor, prin creșterea atât a razei de acțiune, cât și a letalității, au modificat modul în care se desfășoară conflictele armate. Evoluțiile politice globale s-au schimbat din punctul de vedere atât al locului de desfășurare a luptelor armate, cât și al activității beligeranților.

Acțiuni armate au loc în jurul centrelor urbane, ceea ce sporește numărul victimelor în rândul civililor. Efectul pe care războaiele îl au asupra noncombatanților se prezintă sub două forme. În primul rând, civilii sunt răniți sau uciși, ca rezultat direct al luptei armate, indiferent dacă atacul asupra lor a fost accidental sau intenționat. Pe de altă parte, există o altă vătămare a civililor, reprezentată de lezarea demnității lor, ca urmare a încălcării legii și ordinii, dar și a normelor internaționale de drept

umanitar, cum ar fi agresiunea sexuală sau acțiuni de violență pe criterii etnice.

Având în vedere importanța apărării civililor în timpul conflictelor armate și a respectării drepturilor omului pe durata operațiilor de stabilitate și de menținere a păcii, articolul de față va expune cadrul juridic al protecției drepturilor omului, raportat la un studiu de caz, potrivit căruia, atât în timpul unui conflict armat, cât și ulterior, pe perioada ocupației, s-au produs încălcări ale convențiilor internaționale, sancționate de instanța îndrituită cu vegherea asupra respectării dreptului omului în spațiul european. În acest sens, războiul ruso-georgian din 2008 a condus la încălcări ale drepturilor omului, așa după cum a decis Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO).

Principalele documente aplicabile în dreptul internațional umanitar sunt Convențiile de la Haga privind legile și obiceiurile războiului din 1899 și 1907 și Convențiile de la Geneva din 1949: Convenția pentru îmbunătățirea sorții răniților

***Forțele Navale Române**

e-mail: Madalina.Preda@navy.ro

și bolnavilor din forțele armate în campanie; Convenția pentru îmbunătățirea sortii răniților, bolnavilor și naufragiaților din forțele armate pe mare; Convenția cu privire la tratamentul prizonierilor de război și Convenția referitoare la protecția persoanelor civile în timp de război. Aceste documente conțin clauze prohibitive, interzicând în mod neechivoc represaliile asupra victimelor stării de război (populația civilă, răniți și bolnavi, prizonieri sau refugiați de război).

Considerații de ordin teoretic cu privire la protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în timpul conflictelor armate cu caracter internațional

Dreptul internațional umanitar (DIU), ca expresie a unui echilibru între necesitatea militară și umanitate, prevede norme importante pentru protecția civililor. DIU statuează că, în scopul luptei armate de înfrângere a inamicului, alegerea mijloacelor și metodelor de război nu este nelimitată. În acest sens, „populația civilă și persoanele civile se bucură de o protecție generală contra pericolelor rezultând din operațiile militare” (Portal Legislativ, fără an).

DIU definește principii care guvernează conduita beligeranților în luptă, printre care enunțăm: umanitatea, distincția, proporționalitatea și precauția. Factorii de decizie militari trebuie să analizeze toate informațiile de care dispun, înainte de lansarea unui atac, în vederea luării unei decizii tactice referitoare la mijloacele și metodele utilizate. Astfel, atacurile armate trebuie să fie nediscriminatorii sau proporționale cu scopul urmărit, luând toate măsurile de precauție necesare reducerii la minimum a daunelor care se pot produce asupra populației civile. De asemenea, regulile internaționale privind desfășurarea conflictelor armate impun obligația de a se acorda o protecție efectivă civililor și proprietății private, iar, în toate circumstanțele, noncombatanții să fie tratați cu demnitate și respect în ceea ce privește drepturile acestora.

Pe durata conflictelor armate, trebuie să se facă în orice moment distincția atât dintre populația civilă și combatanți, cât și dintre obiectivele civile și cele militare. În consecință, civilii și obiectivele civile trebuie să fie protejate împotriva unui atac armat intenționat. Sunt interzise atacurile fără discernământ, acestea putând fi de trei tipuri:

atacuri care nu vizează în mod direct un obiectiv militar, atacuri care utilizează metode sau mijloace de război care nu sunt îndreptate împotriva unui anumit obiectiv militar și atacuri care utilizează o metodă sau un mijloc de război cu efecte care nu pot fi limitate. Reglementările de drept umanitar interzic atacurile care ar putea provoca pierderi accidentale de vieți omenești sau rănirea civililor și deteriorarea proprietății private.

În scopul protejării civililor pe durata conflictelor armate, putem distinge mai multe reguli rezultate din normativele DIU, astfel:

- persoanele civile nu pot face obiectul unui atac, cu excepția situației în care participă direct la ostilități;
- persoanei care se predă inamicului i se va salva viața;
- nicio persoană nu va fi supusă torturii fizice sau psihice, pedepselor corporale sau tratamentelor crude ori degradante;
- personalitatea juridică a fiecărui individ va fi respectată;
- proprietatea privată este protejată și nu poate fi ținta unui atac armat, cu excepția situației în care este folosită pentru acțiuni militare;
- persoanele bolnave vor fi internate și li se vor acorda îngrijirile necesare, conform stării medicale;
- persoanele vor fi tratate fără discriminare pe criterii de rasă, sex, naționalitate, limbă, clasă socială, avere, opinii publice, filosofice sau religioase ori de altă natură;
- represaliile sunt interzise în taberele cu prizonieri sau refugiați de război.

Aspecte de fapt privind derularea represaliilor în războiul ruso-georgian

Războiul ruso-georgian din august 2008, deși a durat câteva zile, a fost unul care a schimbat contextul de securitate în zona Mării Negre și care a creat premise pentru accentuarea importanței respectării drepturilor omului pe timp de conflict armat.

Istoria acestei confruntări provine din adânci disensiuni etnice între georgieni și populația separatistă din Osetia de Sud și Abhazia. Tensiunile din zonă datează încă din 1920, când Osetia de Sud a dorit declararea independenței, dar a obținut statutul de regiune autonomă în Georgia sovietică. Declarația de independență a Georgiei față de fosta Uniune Sovietică și divergențele avute cu Osetia de

Sud, aflat sub influență rusească, au determinat, în ianuarie 1991, izbucnirea ostilităților dintre Georgia și Osetia de Sud. Astfel, s-a instaurat o stare de pace relativă, fiind convenită o încetare a focului între forțele beligerante, care includea amplasarea trupelor ruse de menținere a păcii în zonă.

Precedentul internațional privind formarea unui stat pe teritoriul altui stat suveran prin declararea independenței de către Kosovo a folosit, ca exemplu, grupurilor separatiste din Osetia de Sud și Abhazia. Contextul extern care a condus la escaladarea ostilităților în august 2008 a fost creat de deciziile luate în cadrul Summitului NATO de la București, din aprilie 2008, potrivit cărora Georgia și Ucraina, deși nu au primit statutul de invitați în Membership Action Plan, au fost oficial recunoscute ca fiind țări care pot dobândi statutul de aliați NATO în viitor.

Tensiunile de lungă durată au escaladat în seara zilei de 7 august 2008, când Osetia de Sud și Georgia s-au acuzat reciproc de lansarea unor atacuri armate și nu au răspuns apelurilor de încetare a focului, ci chiar au intensificat bombardamentele. Rusia a intervenit în conflict și a lansat atacuri aeriene asupra Georgiei și, până la data de 12 august, trupele rusești au ocupat cea mai mare parte a Osetiei de Sud, dar și multe alte orașe georgiene. Forțele ruse au debarcat nave de război în regiunea separatistă Abhazia din Georgia și au ocupat poziții în largul coastei Georgiei la Marea Neagră. În același timp, au continuat bombardamentele asupra teritoriului Georgiei, lansate de avioanele de luptă rusești, precum și ocuparea satelor și distrugerea bazelor militare, a unor clădiri rezidențiale și a altor obiective aparținând infrastructurii critice.

Sub supravegherea organismelor internaționale, părțile implicate în conflict (Georgia, Osetia de Sud, Abhazia și Federația Rusă) au semnat, la data de 12 august 2008, un plan de pace, încheiat sub auspiciile Uniunii Europene (UE). Acest acord cuprindea obligația părților de a se abține de la utilizarea forței, încetarea totală și imediată a ostilităților armate, asigurarea accesului populației civile la ajutor umanitar. Federația Rusă a recunoscut Osetia de Sud și Abhazia drept state independente printr-un decret, semnat de președintele Dmitri Medvedev la data de 26 august 2008, gest condamnat de comunitatea internațională.

Ca urmare a faptului că Federația Rusă nu a îndeplinit măsurile asumate, la 8 septembrie 2008

a fost încheiată o nouă înțelegere de punere în aplicare a acordului de încetare a focului (acordul Sarkozy-Medvedev), care prevedea obligația retragerii trupelor rusești din zonele care se învecinează cu Abhazia și Osetia de Sud. La data de 17 septembrie 2008, Federația Rusă a semnat cu Osetia de Sud și Abhazia acorduri de prietenie și cooperare.

Pe parcursul războiului „*au fost raportate jafuri, răpiri, crime și alte atrocități din partea armatei ruse asupra populației civile georgiene. În aceste condiții, Georgia a trimis o scrisoare comunității internaționale în care îi cerea ajutorul și solicita intervenția acesteia pentru stoparea atrocităților și folosirii armelor neconvenționale, fapt semnalat și de un observator al drepturilor omului din partea ONU*” (Chifu, Oproiu și Bălășoiu 2010, 49). Aceste acte ilegale au continuat și după încheierea conflictului armat, populația fiind afectată în ceea ce privește libera exercitare a drepturilor sale, fiind constatate acte degradante asupra prizonierilor de război și persoanelor defavorizate.

Instituțiile internaționale și regionale au avut un rol activ în soluționarea conflictului, iar ajutorul financiar, tehnic și umanitar, oferit de acestea, a venit în sprijinul democrației din Georgia și a asigurat stabilitatea întregii regiuni. La 2 decembrie 2008, Consiliul UE a luat decizia de a institui o misiune internațională independentă de informare privind conflictul din Georgia, fiind „*pentru prima dată în istorie când Uniunea Europeană decide să intervină activ într-un conflict armat grav*” (Consiliul Uniunii Europene 2009). Organizația Națiunilor Unite (ONU) a condus negocierile din Abhazia, iar Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) a fost principalul actor în discuțiile din Osetia de Sud. UE și-a asumat un important rol în eforturile acestor organizații, adoptând o perspectivă pe termen lung față de Georgia, în scopul de a ajuta la dezvoltarea țării.

Conform rapoartelor observatorilor UE și ONU, pe baza datelor culese din teren și a declarațiilor martorilor, s-au semnalat atacuri armate care au avut drept scop distrugerea în masă a satelor georgiene din Osetia de Sud și din regiunile din apropiere. Au avut loc „*acțiuni de distrugere a proprietății private care au transformat întregi zone cu populație de etnie georgiană în orașe fantomă*” (OSCE 2008). Organizațiile internaționale, precum

și media internațională au semnalat execuția etnicilor georgieni. În acest sens, au fost preluate declarații ale populației civile, inclusiv din partea persoanelor salvate din celebra tabără de ostatici de la Tskhinvali. Mai mult, au fost raportate cazuri în care persoane în vârstă, incapabile din punct de vedere fizic să fugă din calea agresorilor, au fost capturate în număr mare și ținute ostatice (ulterior, predate, în schimbul prizonierilor de război). Casele aparținând etnicilor georgieni au fost jefuite și incendiate, urmărindu-se o politică de purificare etnică a georgienilor.

Faza procesuală a războiului dintre Federația Rusă și Georgia

Susținând că, pe timpul derulării conflictelor armate și ulterior, au fost înfăptuite de către forțele armate ale Federației Ruse încălcări ale drepturilor persoanelor civile de etnie georgiană, Guvernul Georgiei a înaintat o plângere la CEDO (Aplicația nr. 38263/08), în care a arătat că există încălcări flagrante ale legilor și principiilor războiului care au adus grave prejudicii populației. Guvernul a susținut că, în temeiul unor dovezi disponibile, acțiunile armatei ruse fac parte dintr-un tipar repetitiv de acte și omisiuni incompatibile cu convențiile internaționale.

Conform aplicației depuse de Georgia, au fost semnalate următoarele acțiuni care încalcă drepturile civililor în timpul conflictelor armate:

- omor, rele tratamente, jafuri și incendieri de locuințe de către forțele armate ruse;
- nerespectarea tratamentului deținuților civili și legalității detenției lor, fiind reținute acte de maltratare și de tortură a mai multor prizonieri de război de către forțele ruse;
- încălcarea liberei circulații a persoanelor strămutate forțat cu privire la revenirea acestora în regiunile de origine;
- încălcarea dreptului la educație, fiind acuzate jafuri și distrugereri ale școlilor și bibliotecilor publice de către trupele ruse și autoritățile separatiste, precum și intimidarea elevilor și profesorilor georgieni;
- nerespectarea obligației de investigare a crimele de război, presupuse a fi fost comise de resortisanții sau forțele lor armate.

Autoritățile georgiene s-au plâns de încălcări sistematice ale drepturilor populației, fiind invocate atât prevederile DIU, cât și Convenția Europeană

a Drepturilor Omului, după cum urmează: art. 2 (dreptul la viață); art. 3 (interzicerea torturii); art.5 (dreptul la libertate); art. 8 (dreptul la viață privată), precum și Protocolul 1 adițional art. 1 (dreptul la proprietate privată) și art. 2 (dreptul la educație).

În răspunsul său, Federația Rusă a susținut că acțiunea militară a fost legitimă și conformă cu prevederile DIU, iar acuzațiile Georgiei sunt false și lipsite de probatoriu. Mai mult, a fost contestată competența CEDO față de prevederile DIU, considerându-se că atribuțiile Curții privesc doar aplicarea Convenției Europene a drepturilor omului și cetățeanului. Rusia consideră că rănirea unor civili și distrugerea bunurilor sunt rezultate ale acțiunilor întreprinse de autori din cele două regiuni, iar responsabilitatea revine guvernelor Osetiei de Sud și Abhaziei.

În ceea ce privește excepția de necompetență, CEDO a decis să împartă perioada conflictului într-o fază activă de ostilități (8-12 august 2008) și evenimente ulterioare. Una dintre cele mai semnificative și controversate constatări ale acestei hotărâri este aceea că Rusia nu a avut jurisdicție asupra teritoriului pe care s-a desfășurat conflictul, iar faptele săvârșite în această perioadă nu cad sub jurisdicția CEDO. Curtea a luat în considerare două motive de competență, aici: controlul efectiv asupra teritoriului și autoritatea asupra persoanelor fizice. Cu alte cuvinte, în analiza efectuată, CEDO a utilizat „atât controlul teritorial, cât și cel personal ca motive de competență, negăsind nicio bază jurisdicțională întemeiată pentru controlul efectiv al Rusiei asupra teritoriului Osetiei de Sud și Abhaziei în timpul fazei active a ostilităților. Cu toate acestea, în acest caz, Curtea Europeană a Drepturilor Omului nu a reușit să stabilească competența în ceea ce privește persoanele care trăiesc pe un teritoriu care, altfel, ar fi protejat de convenție” (Dzehtsiarou 2021, 288).

În decizia sa, pronunțată la data de 21.01.2021, CEDO a hotărât că evenimentele care au avut loc în timpul fazei active a ostilităților (8-12 august 2008) nu s-au încadrat în competența Federației Ruse și declară inadmisibilă această parte a cererii introductive. CEDO statuează că evenimentele care au avut loc după încetarea ostilităților (de la data acordului de încetare a focului, 12 august 2008) erau de competența Federației Ruse, drept pentru care, raportat la probatoriul administrat în cauză, se constată că a existat o practică administrativă

privind uciderea civililor, incendierea și jefuirea caselor în satele georgiene din Osetia de Sud și din „zona tampon”, stabilirea unor condiții de detenție precare și necorespunzătoare pentru prizonieri, care au fost expuși la tratamente umilitoare ce le-au provocat suferințe incontestabile, catalogate drept acte de tortură. De asemenea, CEDO decide că cetățenii georgieni au fost împiedicați să se întoarcă în Osetia de Sud sau Abhazia, fapt ce cade în competența Federației Ruse (CEDO 2021).

Subiectul este unul de actualitate, având în vedere situația de securitate din zonă, determinată de atacarea Ucrainei de către Federația Rusă, începând cu data de 24 februarie 2022, conflict armat aflat în desfășurare. În ciuda acestei decizii a CEDO, care statuează indubitabil că anumite practici de război constituie grave încălcări ale drepturilor omului, misiunile ONU de supraveghere a războiului din Ucraina (ONU 2022), însărcinate să urmărească respectarea libertăților civililor, au raportat „*deteriorarea gravă a situației drepturilor omului în țară, cu mii de civili uciși și răniți, distrugerea masivă a infrastructurii civile și a locuințelor, detenții arbitrare și cazuri de dispariții, tortură și rele tratamente, dar și violență sexuală*”. (OHCHR 2022)

Concluzii

Apărarea drepturilor fundamentale ale omului pe timp de conflict, criză și război se face prin activitatea de normare prin instrumente juridice (tratate, convenții, rezoluții ale organizațiilor internaționale) ale dreptului internațional umanitar, ca ramură a dreptului internațional public. Cutumele războaielor străvechi și-au găsit expresia în textele convențiilor internaționale sau ale rezoluțiilor organizațiilor de securitate, formând dreptul internațional umanitar.

În deplin consens cu reglementările DIU, părțile în conflict trebuie să ia măsuri de prevedere pentru a evita sau a minimiza efectele acțiunilor armate asupra civililor, având obligația de a face tot ceea ce este posibil pentru a evita pierderile colaterale în rândul civililor și daunele aduse proprietății private, considerate excesive, în raport cu avantajul militar concret și direct urmărit.

Respectarea regulilor dreptului internațional aplicabil în conflictele armate este o obligație care revine atât statelor, cât și combatanților în teatrul de operații. Importanța protejării civililor și a altor noncombatanți în timp de război și în urma

acestuia este subliniată prin ratificarea tratatelor juridice care delimitează drepturile civililor în timp de conflict armat, prin acțiuni politice și mediatice de condamnare a actelor care provoacă suferința noncombatanților și prin supravegherea activă, efectuată de instituțiile internaționale, cu privire la legalitatea comportamentului în luptă. Conform dispozițiilor DIU, exercitarea drepturilor fundamentale ale noncombatanților trebuie să subziste și pe timpul conflictelor armate.

Hotărârea CEDO Georgia împotriva Rusiei, pronunțată la data de 21 ianuarie 2021, are o importanță istorică din punctul de vedere al respectării normelor DIU. În dispozitivul hotărârii, judecătorii au găsit Rusia responsabilă pentru mai multe încălcări ale Convenției, inclusiv pentru ucidere ilegală, tortură, detenții arbitrare, jafuri și distrugerea satelor în timpul invaziei Abhaziei și Osetiei de Sud, din august 2008, pe durata conflictului armat și a ocupației care a urmat. Judecata detaliată contribuie la consemnarea istorică a conflictului și a costului său uman. Soluționarea litigiului de către instanța europeană este o reușită a recunoașterii importanței drepturilor omului în timpul și după desfășurarea unui conflict armat, fiind o reparare, recunoscută internațional, a prejudiciilor, cauzate de actele abuzive ale Federației Ruse, comise pe durata desfășurării operațiilor militare.

Prin hotărârea pronunțată în cauză, CEDO a creat o nouă regulă în ordinea publică europeană, deoarece, până la această decizie, instanța judecătorească a supervizat aplicarea Convenției Europene pe întregul spațiu european, judecând încălcările drepturilor omului în spațiul teritorial al Convenției Europene a Drepturilor Omului.

De importanță, în lumina evenimentelor de securitate contemporane, este considerentul conform căruia competența, în temeiul CEDO, este strâns legată de noțiunea de *control*, fie că este vorba de autoritatea și controlul agentului de stat asupra persoanelor fizice, fie de controlul efectiv al unui stat asupra unui teritoriu. Astfel, operațiile militare din faza activă a ostilităților într-un conflict armat internațional sunt în afara jurisdicției statului atacator și, prin urmare, nu sunt cuprinse în sfera de competență a CEDO, care nu este în măsură să constate încălcări în domeniul drepturilor omului, acestea putând fi protejate doar prin mijloacele juridice ale DIU.

BIBLIOGRAFIE

- Asociația Română de drept Umanitar. fără an. *Convenția privind legile și obiceiurile războiului, Haga, 18 octombrie 1907.*
- CEDO. 2021. "Case of Georgia v. Russia (II)." Aplicația 38263/08, pronunțată la data de 21.01.2021. <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-207757%22%5D%7D>.
- Chifu, Iulian, Monica Oproiu și Narciz Bălășoiu. 2010. *Războiul Ruso-Georgian, Reacțiile decidenților în timpul crizei.* București: Editura Curtea Veche.
- Consiliul Uniunii Europene. 2009. "Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia." Report. https://www.mpil.de/en/pub/publications/archive/independent_international_fact.cfm.
- Crucea Roșie. fără an. *Convenția de la Geneva pentru îmbunătățirea sorții răniților și bolnavilor din forțele armate în campanie, din 12 august 1949.*
- , fără an. *Convenția de la Geneva pentru îmbunătățirea sorții răniților, bolnavilor și naufragiaților din forțele armate pe mare, din 12 august 1949.*
- , fără an. *Convenția de la Geneva privitoare la protecția persoanelor civile în timp de război, din 12 august 1949.*
- , fără an. *Convenția de la Geneva privitoare la tratamentul prizonierilor de război, din 12 august 1949.*
- Dzehtsiarou, Konstantin. 2021. "Georgia v. Russia (II)." *American Journal of International Law* 115 (2): 288-294. <https://livrepository.liverpool.ac.uk/3120615/1/georgia-v-russia-ii.pdf>.
- OHCHR. 2022. "New report by UN Human Rights shows the shocking toll of the war in Ukraine." <https://reliefweb.int/report/ukraine/new-report-un-human-rights-shows-shocking-toll-war-ukraine-enruuk>.
- ONU. 2022. "War crimes have been committed in Ukraine conflict, top UN human rights inquiry reveals." <https://news.un.org/en/story/2022/09/1127691>.
- OSCE. 2008. "Ethnic Cleansing of Georgians Resulted from Russian Invasion and Occupation since August 8, 2008." <https://www.osce.org/files/f/documents/6/b/34091.pdf>.
- Portal Legislativ. fără an. *PROTOCOL ADIȚIONAL nr. 1, din 10 iunie 1977 la convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale.*